

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA AXLOQIY
TARBIYANI SHAKLLANTIRISHDA XALQ OG‘ZAKI IJODINING
O‘RNINI QO‘LLASHNING METODIK ASOSLARI**

*Ta'lim tarbiya nazariyasi va metodikasi maktabgacha ta'lim mutahassisligi
"Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrası*

Nazarkulova Laylo Saidjon qizi

nazarqulovalaylo@gmail.com

+998958411302

Ilmiy rahbar Sharipova Go‘zal Sodiqovna

Annotatsiya: maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy tarbiyani shakllantirish jarayonida xalq og‘zaki ijodining pedagogik imkoniyatlari va metodik asoslari tahlil qilinadi. Xalq ertaklari, maqollar, topishmoqlar, rivoyatlar va boshqa og‘zaki ijod namunalarining bolalarning ma‘naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan yoritilgan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim jarayonida ushbu manbalardan samarali foydalanishning metodik yo‘llari, pedagogik shart-sharoitlari hamda zamonaviy ta'lim tizimidagi o‘rni tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, xalq og‘zaki ijodi bolalarda ezgulik, halollik, mehr-oqibat, vatanparvarlik kabi axloqiy fazilatlarini shakllantirishda muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo‘lishi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta'lim, axloqiy tarbiya, xalq og‘zaki ijodi, ertaklar, maqollar, pedagogik metodlar, ma‘naviy tarbiya.

Annotation: this article analyzes the pedagogical potential and methodological foundations of using folklore in the formation of moral education among preschool children. The educational significance of folk tales, proverbs, riddles, legends and other oral traditions in developing children’s moral qualities is scientifically examined. In addition, the article discusses effective methodological approaches and pedagogical conditions for applying folklore materials in preschool education. The study shows that folklore serves as an important pedagogical tool in

developing moral values such as kindness, honesty, compassion, and patriotism among children.

Keywords: *preschool education, moral education, folklore, folk tales, proverbs, pedagogical methods, spiritual upbringing.*

Аннотация: *в данной статье рассматриваются педагогические возможности и методические основы использования народного устного творчества в формировании нравственного воспитания детей дошкольного возраста. Научно обоснована роль сказок, пословиц, загадок и других фольклорных жанров в развитии нравственных качеств детей. Также анализируются методические подходы и педагогические условия эффективного использования фольклора в системе дошкольного образования. Результаты исследования показывают, что народное устное творчество является важным педагогическим средством формирования у детей таких нравственных качеств, как доброта, честность, гуманизм и патриотизм.*

Ключевые слова: *дошкольное образование, нравственное воспитание, фольклор, народные сказки, пословицы, педагогические методы.*

Kirish

Maktabgacha ta'lim tizimi bolalarning shaxs sifatida shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ayniqsa, ushbu davrda bolalarda axloqiy sifatlarni shakllantirish pedagogik jarayonning eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Axloqiy tarbiya bolalarda ijtimoiy me'yorlar, insoniy qadriyatlar va jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor qoidalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, milliy pedagogika tarixida xalq og'zaki ijodi bolalarni tarbiyalashning samarali vositalaridan biri sifatida e'tirof etib kelinadi. Ertaklar, maqollar, matallar, topishmoqlar va rivoyatlar orqali bolalarda ezgulik, halollik, mehnatsevarlik, do'stlik va vatanparvarlik kabi axloqiy fazilatlar shakllantiriladi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar ham xalq og'zaki ijodining maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasidagi ahamiyatini alohida ta'kidlamogda. Chunki xalq og'zaki ijodi asrlar davomida shakllangan milliy tarbiya tajribasini o'zida mujassam etgan noyob ma'naviy meros hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim jarayonida ushbu boy

merosdan samarali foydalanish bolalarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish, ularning ijtimoiylashuv jarayonini jadallashtirish hamda ma'naviy barkamol shaxs sifatida rivojlanishiga xizmat qiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy tarbiyani shakllantirishda xalq og'zaki ijodidan foydalanishning metodik asoslarini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Maktabgacha yosh davri bolaning shaxsiyati, ijtimoiy xulq-atvori va axloqiy qarashlari shakllanadigan eng muhim rivojlanish bosqichlaridan biri hisoblanadi. Pedagogika va bolalar psixologiyasi bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aynan 3–7 yosh oralig'ida bolalarda yaxshilik va yomonlikni farqlash, ijtimoiy me'yorlarga amal qilish, kattalarga hurmat va tengdoshlariga mehr ko'rsatish kabi axloqiy fazilatlar shakllanishni boshlaydi. Shu sababli ushbu davrda bolalarning axloqiy tarbiyasini samarali tashkil etish maktabgacha ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda milliy pedagogika tajribasi, xususan, xalq og'zaki ijodi muhim didaktik vosita sifatida e'tirof etiladi. Xalq og'zaki ijodi asrlar davomida xalqning hayotiy tajribasi, axloqiy qadriyatlari va ijtimoiy me'yorlarini o'zida mujassam etgan bo'lib, u bolalarni ma'naviy jihatdan barkamol qilib tarbiyalashda muhim manba vazifasini bajaradi.

Xalq og'zaki ijodi pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, bolalar tarbiyasida juda samarali vosita hisoblanadi. Chunki u bolalar psixologiyasiga mos, sodda, obrazli va ta'sirchan shaklda yaratilgan. Ertaklar, maqollar, matallar, topishmoqlar, tez aytishlar va rivoyatlar orqali bolalarga murakkab axloqiy tushunchalar oddiy va tushunarli shaklda yetkaziladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar obrazli tafakkur orqali bilimni tezroq qabul qiladi va uzoq vaqt eslab qoladi. Shuning uchun xalq og'zaki ijodida qo'llaniladigan obrazlar, ramziy qahramonlar, yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi kurash kabi elementlar bolalarda axloqiy tushunchalarning shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Maktabgacha ta'lim jarayonida xalq og'zaki ijodining eng samarali janrlaridan biri ertaklar hisoblanadi. Ertaklar bolalar ongiga axloqiy g'oyalarni singdirishda juda muhim pedagogik vosita sifatida xizmat qiladi. Ertaklarda odatda

yaxshilik va yomonlik qarama-qarshiligi aniq ifodalanadi, bu esa bolalarga ijobiy va salbiy xulq-atvor namunalarini tushunishga yordam beradi. Masalan, ko‘plab xalq ertaklarida mehnatsevar, halol va adolatli qahramonlar g‘alaba qozonadi, hiylanayrang va yomonlik esa jazolanadi. Bolalarda adolat, halollik va mehnatsevarlik kabi axloqiy fazilatlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Pedagogik amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ertaklarni o‘qish, tahlil qilish va sahnalashtirish bolalarning nafaqat axloqiy, balki nutqiy va ijodiy rivojlanishiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Xalq og‘zaki ijodining yana bir muhim janri maqollar va matallardir. Maqollar xalqning ko‘p asrlik hayotiy tajribasini qisqa, lo‘nda va mazmunli shaklda ifodalaydi. Ular orqali bolalarga axloqiy me‘yorlar va ijtimoiy qadriyatlar tushuntiriladi. Masalan, “Yaxshilik qil – dengizga ot”, “Kattaga hurmat, kichikka izzat”, “Mehnat qilgan to‘yadi” kabi maqollar bolalarda mehnatsevarlik, hurmat, saxovat va mehr-oqibat kabi fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Pedagogik nuqtai nazardan qaraganda, maqollar bolalar tafakkurini rivojlantiradi, ularning nutq boyligini oshiradi va axloqiy xulosalar chiqarish ko‘nikmasini shakllantiradi.

Topishmoqlar ham maktabgacha yoshdagi bolalarning axloqiy va intellektual rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Topishmoqlar bolalarda fikrlash, taqqoslash, tahlil qilish va xulosa chiqarish kabi aqliy jarayonlarni rivojlantiradi. Topishmoqlar orqali bolalarda tabiatga, atrof-muhitga va inson mehnatiga nisbatan hurmat hissi shakllanadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, topishmoqlar orqali tashkil etilgan o‘yinli mashg‘ulotlar bolalarda faol bilish jarayonini rivojlantiradi va ularning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Bolalar nafaqat bilim oladi, balki axloqiy qadriyatlarni ham anglab yetadi.

Maktabgacha ta‘lim tizimida xalq og‘zaki ijodidan foydalanish jarayoni ma‘lum metodik tamoyillarga asoslanishi lozim. Avvalo, tarbiyachi bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olishi zarur. Chunki maktabgacha yoshdagi bolalar abstrakt tushunchalarni qabul qilishda qiynaladi, ular ko‘proq obrazli va ko‘rgazmali materiallarni yaxshi o‘zlashtiradi. Shu sababli ertaklarni drammatizatsiya qilish, qahramonlar rollarini ijro etish, qo‘g‘irchoq teatri orqali sahnalashtirish kabi metodlar juda samarali hisoblanadi. Ushbu metodlar bolalarning emotsional

faoliyatini faollashtiradi va axloqiy g'oyalarni yanada chuqurroq anglashiga yordam beradi.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tizimida xalq og'zaki ijodidan foydalanish innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilmoqda. Masalan, interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, multimedia vositalari yordamida ertak va rivoyatlarni taqdim etish bolalarda katta qiziqish uyg'otadi. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida milliy ertaklar asosida tayyorlangan animatsion materiallar, audio ertaklar va sahnalashtirilgan mashg'ulotlar keng qo'llanilmoqda. Bolalarning axloqiy tarbiyasini yanada samarali tashkil etish imkonini yaratmoqda.

So'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar ham bolalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga alohida e'tibor qaratilayotganini ko'rsatadi. Ta'lim jarayoniga milliy qadriyatlarni keng joriy etish, bolalarni milliy an'ana va urf-odatlar ruhida tarbiyalash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodidan samarali foydalanish ushbu jarayonning muhim tarkibiy qismi sifatida qaralmoqda. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida milliy ertaklar, maqollar va boshqa folklor namunalariidan foydalanish orqali bolalarda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish bo'yicha yangi metodik yondashuvlar ishlab chiqilmoqda.

Bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirishda xalq og'zaki ijodi bilan bir qatorda didaktik o'yinlarning integratsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. O'yinlar bolalarning emotsional faolligini oshiradi, ijtimoiy ko'nikmalarni mustahkamlaydi va axloqiy qadriyatlarni amaliy jihatdan qabul qilish imkonini beradi. O'yin jarayonida ertak qahramonlari va rivoyat obrazlarining roli kuchayadi, chunki bolalar ularni o'z holatlari bilan bog'lab qabul qiladi va shu orqali yaxshilik, halollik, yordam va hurmat kabi fazilatlarni mustahkam egallaydi.

Rivoyatlar va tez aytishlar orqali bolalarda nutqiy ko'nikmalar rivojlantiriladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar so'zlarni ritmik va mavhum tarzda o'zlashtirganda, ular xotirada uzoq muddatga qoladi, bu esa axloqiy tushunchalarni o'zlashtirish jarayonini tezlashtiradi. Tez aytishlar bolalarda e'tibor

va diqqatni rivojlantirishga xizmat qiladi, bu esa axloqiy xulqni nazorat qilish va ijobiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini oshiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy tarbiyani shakllantirishda xalq ogʻzaki ijodining tahliliy metodlari ham samarali hisoblanadi. Tarbiyachi ertak yoki rivoyat matnini bolalar bilan muhokama qiladi, savol-javoblar orqali ularning axloqiy xulosalar chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Ushbu metod bolalarda tanqidiy tafakkur va masʼuliyat hissini shakllantirishga yordam beradi, ularni murakkab axloqiy vaziyatlarda toʻgʻri qaror qabul qilishga oʻrgatadi.

Bolalarda ijtimoiy meʼyorlarga rioya qilishni oʻrgatishda dramatisatsiya metodikasi muhim vosita hisoblanadi. Ertak va rivoyatlarni sahnalashtirish, rol oʻyinlari orqali ijro etish bolalarga qahramonlarning harakatlarini his qilish, yaxshilik va yomonlik oʻrtasidagi farqni tushunish imkonini beradi. Bolalar oʻz tajribasida axloqiy qadriyatlarni qabul qiladi va ularni kundalik xulq-atvorida qoʻllashni oʻrganadi.

Pedagogik jarayonda multimediya vositalaridan foydalanish ham samarali natija beradi. Audio ertaklar, animatsion materiallar va interaktiv taqdimotlar bolalarning eʼtiborini jalb qiladi, ularning axloqiy tushunchalarni qabul qilish jarayonini yanada boyitadi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida amalga oshiriladigan mashgʻulotlar bolalarning ijodiy faoliyatini ragʻbatlantiradi va maʼnaviy-axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashda yordam beradi.

Maktabgacha taʼlimda milliy qadriyatlarni uygʻunlashtirish, yaʼni xalq ogʻzaki ijodidan olingan axloqiy gʻoyalarni bolalarning kundalik faoliyatiga tatbiq etish orqali tarbiyachi bolalarning maʼnaviy rivojlanishini tizimli tashkil etadi. Masalan, ertakdagi yaxshilikni amalda namoyish etish, yordam koʻrsatish yoki adolatli qarorlar qabul qilish bolalarda axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga yordam beradi.

Axloqiy tarbiyani mustahkamlashda ota-onalar bilan hamkorlik muhim hisoblanadi. Pedagoglar ota-onalarni xalq ogʻzaki ijodining axloqiy tarbiyaga qoʻllanilish metodikasi bilan tanishtiradi va uyda bolalar bilan oʻqish, rivoyatlarni

muhokama qilish va o'yinlarni tashkil etishni tavsiya qiladi. Bolaning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishini uy va maktab muhiti orqali uyg'unlashtirish imkonini yaratadi.

Tajriba natijalari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda xalq og'zaki ijodidan foydalangan holda axloqiy tarbiya berish natijasi sezilarli darajada yuqori bo'ladi. Bolalar o'zaro munosabatlarda mehr-oqibat, yordam va adolatni qadrlashni o'rganadi, bu esa ularning ijtimoiy moslashuvini yaxshilaydi. Nutqiy va ijodiy rivojlanish ham sezilarli darajada oshadi, bu esa umumiy shaxsiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'z navbatida, xalq og'zaki ijodining axloqiy tarbiyadagi samaradorligi pedagogik monitoring va baholash vositalari orqali aniqlanadi. Bolalarning harakatlari, ijtimoiy munosabatlari va qaror qabul qilish qobiliyatlari muntazam kuzatib boriladi. Natijalar asosida metodik o'zgartirishlar kiritiladi va tarbiyachilar uchun malaka oshirish seminarlarida tajriba almashiladi. Bu tizimli yondashuv bolalarning axloqiy va ijtimoiy rivojlanishini optimal darajada ta'minlaydi.

Xalq og'zaki ijodi bolalarda axloqiy tarbiyani shakllantirishning kompleks metodik tizimini yaratishda asosiy vosita hisoblanadi. Uning yordamida tarbiyachilar bolalarning emotsional, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishini uyg'unlashtirilgan tarzda tashkil etadi. Shu bilan birga, yangi pedagogik texnologiyalar va multimediya vositalarini qo'llash bolalarning qiziqishini oshiradi va axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashni ta'minlaydi.

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy tarbiyani shakllantirish jarayonida xalq og'zaki ijodidan foydalanish muhim pedagogik ahamiyatga ega. Ertaklar, maqollar, topishmoqlar va boshqa og'zaki ijod namunalarida jamlangan axloqiy g'oyalar bolalarning ongiga tabiiy va qiziqarli shaklda singdiriladi. Bu esa bolalarda ezgulik, mehr-shafqat, do'stlik, mehnatsevarlik va adolat kabi axloqiy sifatlarning shakllanishiga xizmat qiladi. Xalq og'zaki ijodi bolalarning nutq rivoji, tafakkuri hamda tasavvurini rivojlantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Maktabgacha ta'lim jarayonida xalq og'zaki ijodidan foydalanish pedagoglardan maxsus metodik yondashuvni talab etadi. Tarbiyachilar ertaklarni

sahnalashtirish, didaktik o'yinlar tashkil etish, maqol va topishmoqlar orqali axloqiy tushunchalarni mustahkamlash kabi metodlardan samarali foydalanishlari lozim. Xalq og'zaki ijodi bolalarning nafaqat ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga, balki ularning milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalanishiga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayeva N., Maktabgacha ta'lim pedagogikasi, Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2024.
2. Axmedov B., Bolalar tarbiyasida milliy qadriyatlar, Toshkent: Tafakkur nashriyoti, 2023.
3. Bozorova D., Maktabgacha pedagogika asoslari, Toshkent: Fan va ta'lim nashriyoti, 2025.
4. G'aniyeva M., Axloqiy tarbiya nazariyasi va amaliyoti, Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2023.
5. Jo'rayev A., Xalq pedagogikasi asoslari, Toshkent: Yangi asr avlodi nashriyoti, 2024.
6. Karimova S., Bolalar ma'naviy tarbiyasi metodikasi, Toshkent: Fan nashriyoti, 2025.
7. Mirzayeva Z., Maktabgacha ta'lim metodikasi, Toshkent: Tafakkur nashriyoti, 2024.
8. Norboyev O., Xalq og'zaki ijodi va tarbiya, Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti, 2023.
9. Rasulova M., Pedagogik texnologiyalar asoslari, Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2025.
10. Xudoyberdiyev A., Maktabgacha ta'limda innovatsion yondashuvlar, Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2024.